

9. Ковальчук Л. Взаємодія органів державної влади і громадських організацій у вирішенні проблем сім'ї. *Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту*. 2010. № 1–2. С. 23–25.
10. Леженіна О.І. Організаційно-правові засади участі органів внутрішніх справ України у міжнародній правоохоронній діяльності : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 267 с.
11. Чепурний О. Кримінально-процесуальні функції: проблеми визначення та законодавчого врегулювання. *Право України*. 2001. № 8. С. 80.
12. Чабан Н.А. Реалізація правоохоронної та правозахисної функції судової влади щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 164–172.
13. Петрухин И.А. Правовое государство и правосудие. *Сов. гос. и право*. 1991. № 1. С. 20–21.
14. Масликов И.С. Судебная власть в государственном механизме Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1977. 212 с.
15. Кравченко В.В. Конституційне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2008. 592 с.
16. Смородинский В.С. Судебная власть и защита конституционных прав и свобод гражданина. *Проблемы законности*. Вып. 39. 1999. С. 8–13.
17. Борденюк В.І. Судова влада як складова механізму держави та державного управління. *Вісник господарського судочинства*. 2005. № 5. С. 151–163.
18. Іерусалімова І. Судові гарантії захисту прав і свобод громадян у сфері виконавчої влади. *Юридична Україна*. 2005. № 5. С. 81–85.

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.5>

ПОПОВА О.В.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЧАСТИНА У ФОРМУВАННІ ЗАСАД СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ, ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

У статті досліджується роль правової культури як важливого чинника, що впливає на правовідносини, правосвідомість особи у суспільстві, на правопорядок, законність, а також на рівень правової дійсності громадянського життя суспільства, оскільки рівень правової культури особи має вагомe значення для формування громадянського життя суспільства і є важливою його складовою частиною, тому розуміння, знання й усвідомлення особою соціальних цінностей, поваги до права, верховенства закону допомагають і впорядковують суспільні відносини між різними суб'єктами громадянського життя суспільства і сприяють досягненню згоди між ними, а завдяки підвищенню рівня правової культури особистості, правової свідомості та правової обізнаності суб'єкти більше дотримуються правомірної поведінки, поважають верховенство права та вчиняють правомірні вчинки у громадянському житті суспільства.

Правова культура та правосвідомість знаходяться в дуже тісному зв'язку між собою та із правом загалом, із процесами його виникнення та подальшим розвитком і функціонуванням із правотворчістю і застосуванням права, а також іншими елементами правового суспільного життя.

За умов розбудови нашої незалежної, правової та соціальної держави особливо важливого значення набувають процеси значного підвищення рівня правової культури населення, тому у статті приділяється велика увага дослідженню та вивченню цих важливих питань, які є одним із найголовніших питань успішного розвитку на-

шого суспільства, адже у правовій і демократичній державі повинна бути і висока правова культура населення. Сьогодні особливого значення набувають і принципи подальшого розвитку і підвищення ефективності та професійно-правової культури юридичних кадрів.

Тому дуже важливо розглядати правову культуру в аспекті цілісної системи цінностей права, які відображатимуть рівень досягнутості правового прогресу в державі загалом і стан свободи її громадян.

Ключові слова: *право, правосвідомість, закон, правове виховання, правова культура суспільства.*

The article examines the role of legal culture as an important factor and component that affects legal relations, legal awareness of a person in society, the rule of law, legality, as well as the level of legal reality of civil life in society, since the level of legal culture of a person plays an important role in shaping the civic life of society and is an important component, so the understanding, knowledge and awareness of social values, respect for the law, the rule of law, help and regulate social relations between the various subjects of civil life and promote agreement between them, and by increasing the level of legal culture of the individual, legal awareness and legal awareness, the subjects are more adherent to lawful behavior, exercise respect for the rule of law and commit lawful acts in the civil life of society.

Legal culture and legal awareness are in very close connection with law in general, with the processes of its emergence and further development and functioning with law-making and law enforcement, as well as other elements of legal social life.

In the context of building our independent, legal and social state, the processes of significantly raising the level of legal culture of the population are especially important, so the article focuses on the study and study of these important issues, which are essentially one of the most important issues of our society.

After all, in a legal and democratic state there must be a high legal culture of the population. In today's conditions, the principles of further development and increase of efficiency and professional and legal culture of legal personnel are of special importance, which allows for favorable conditions during the reforms in the judicial and law enforcement system of the country.

Therefore, it is very important to consider the legal culture in terms of a holistic system of values of law, which will reflect the level of legal progress in the state as a whole and the state of freedom of its citizens.

Key words: *law, legal awareness, law, legal education, legal culture of society.*

Вступ. За умов розбудови правової незалежної держави України важливе значення має рівень правової культури особи у громадянському житті суспільства.

Соціально-економічні процеси набуття українським суспільством нових рис, які відповідають вимогам часу, завдання розбудови демократичної, соціальної, правової держави та формування громадянського суспільства актуалізують проблеми виховання компетентної, самостійної, соціально активної та відповідальної особистості. У цьому контексті особливо важливим є підвищення правової свідомості та відповідальності громадян, їх правове виховання [1, с. 31].

Саме право є соціальним явищем, яке виступає одним із важливих елементів у розвитку та регулюванні правових відносин у суспільстві, повага до права та його визнання у суспільстві є важливим показником досягнення правової свідомості особи, що сприяє формуванню правового виховання громадянського суспільства.

Знання і розуміння особою своїх прав та обов'язків допомагають людині більш ефективно користуватися законними правами, виконувати покладені на неї юридичні обов'язки та вчиняти правомірні діяння в різних життєвих ситуаціях, пов'язаних зі здійсненням особою своїх соціальних ролей у суспільстві.

Висвітлюванню, вивченню, значенню та пошукам методів, які підвищують рівень правової культури у громадянському житті суспільства, у своїх роботах приділяли велику увагу як вітчизняні так і зарубіжні фахівці В.В. Дудченко, Д.А. Керімов, В. Ковальський, О.С. Мельничук, П.М. Рабінович, Р.А. Сербін, Ю.О. Тихомиров, О.Ф. Скакун та ін., однак питання шляхів і мето-

дів, які посприяють підвищенню рівня правової культури у громадянському житті суспільства, потребують подальшого вивчення, дослідження та вирішення.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити, розкрити й обґрунтувати роль правової культури як одного з важливих чинників, що впливає на суспільство, а також визначає напрями, які будуть підвищувати рівень правової культури та правової обізнаності у суспільстві.

Результати дослідження. Правова культура особи та рівень правового виховання суспільства є невід’ємними складовими частинами, які сприяють розвитку правової та демократичної держави.

Правова культура – це система правових цінностей, що відповідають рівню досягнутого суспільством правового прогресу і відображають у правовій формі стан свободи особи, інші найважливіші соціальні цінності [2, с. 168].

Саме правова культура у громадянському житті суспільства виконує важливі функції, серед яких є: виховна; пізнавальна; регулятивна; комунікативна; прогностична та інші функції.

Але формування правової культури особи у громадянському житті суспільства залежить від багатьох чинників:

- від загальної культури народу;
- від рівня правового прогресу, яке досягнуло це суспільство;
- від рівня законодавства у країні;
- від стану розвитку юридичної науки;
- від залучення вчених-юристів і висококваліфікованих фахівців із правознавства до розроблення проєктів та удосконалення змісту нормативно-правових актів, тощо;
- від інших процесів, які тісно пов’язані між собою та відіграють важливу роль у суспільному житті особи – це економічні, політичні, моральні та інші процеси.

Оскільки людина є суб’єктом діяльності в різних сферах суспільного життя, у структурі її культури наявні різні складові частини: правова, економічна, мистецька, художня, побутова, професійна тощо. Кожен із цих видів культури активно взаємодіє один з одним, зумовлюючи специфічні особливості їх прояву у свідомості та поведінці індивідів [3, с. 151].

Всі ці процеси між собою поєднує спільність завдань, а саме створення у суспільстві такої належної «атмосфери», яка б забезпечувала різним суб’єктам громадянського життя суспільства їхні права та повагу гідності.

Саме правова культура як один із важливих чинників у правовій системі країни, яка відображається як складовий елемент загальної культури громадянського життя суспільства, закріплюється нормами права, моралі, відображається у правомірній поведінці різних суб’єктів суспільства, але рівень правової культури залежить від рівня правової свідомості особи.

Правова культура і правова свідомість, на думку окремих вчених, виникають як результат процесу правової соціалізації особи, під яким розуміється входження особи у правове середовище, послідовне набуття нею правових знань, правових цінностей і культурних надбань суспільства, процеси їх втілення у правомірній поведінці суб’єкта, його правовій активності [4, с. 216].

Повага до права, визнання його основним соціальним регулятором суспільних відносин – це показник високого рівня правової свідомості особи, що є позитивним результатом її правової соціалізації [5, с. 13].

Тісним зв’язком поєднані між собою правова та моральна культура, а саме оцінка правових явищ правосвідомістю особою не лише зі сторони права, але і визначення й оцінювання цих явищ відповідно до моралі суспільства, оскільки порушення, недотримання, ігнорування норм права, законності, юридичної відповідальності розглядаються як аморальні явища, тому завдяки правовій культурі здійснюється зворотній вплив на моральну культуру, і саме правова культура виступає як чинник у формуванні, підвищенні рівня моральних якостей особи у громадянському житті суспільства.

Знання і розуміння сутності та соціального призначення правових категорій і явищ – права, правосуддя, верховенства права, юридичної відповідальності, впевненості у необхідності точного і неухильного дотримання норм права – сприяють укріпленню у свідомості людини основних принципів і категорій моралі [6, с. 7–8].

Правове виховання особи є складовою частиною, яка входить до правової культури суспільства, а самовиховання особи відіграє важливу роль у правовому вихованні громадянського життя суспільства.

Самовиховання формує в індивіда повагу до права, потребу неухильного дотримання правових норм шляхом самонавчання, самостійного аналізу правової дійсності й особистої практики [7, с. 59].

Завдання правового виховання полягає в тому, щоб у своїй реалізації досягти такого рівня правосвідомості, коли кожен член суспільства дотримувався б соціальних правил поведінки та правових норм лише через внутрішню необхідність, власні переконання, а не під страхом примусу [8, с. 57].

Вплив правового виховання на процес формування громадянського суспільства відбувається за рахунок таких чинників, як: а) показники та якість правової вихованості громадян, які уможливають функціонування державного механізму; б) рівень правової вихованості суб'єктів владних повноважень як гарантія дотримання режиму неухильного виконання законів; в) стан юридичної науки, яка впливає на державотворення шляхом формування суспільного ідеалу, концептуального обґрунтування і розробки державно – правових реформ; г) якість вищої юридичної освіти, що зумовлює створення корпусу професійних кадрів; д) здатність правового виховання попереджувати та виправляти викривлення правосвідомості, тобто орієнтувати населення на правомірну поведінку тощо [9, с. 32].

Показниками правового прогресу є високий рівень правової культури, який передбачає: 1) правові знання; 2) добровільність виконання вимог правових норм; 3) престиж, авторитет юридичної науки; 4) участь громадян в управлінні державою; 5) реальність прав і свобод громадян; 6) якість роботи судових і правоохоронних органів; 7) ефективність правового регулювання; 8) належне правове виховання; 9) належний рівень розвитку всієї системи юридичних актів; 10) стан законності в суспільстві, тобто якою мірою суб'єкти правовідносин дотримуються юридичних норм, що діють у суспільстві [10, с. 244].

Одними зі шляхів і методів підвищення рівня правової культури суспільства за умови правового виховання особи є: запрошення в загальноосвітні та вищі навчальні заклади кваліфікованих фахівців із юридичної обізнаності, вчених і практикуючих юристів з метою проведення лекцій правового характеру серед здобувачів освіти; в засобах масової інформації, із залученням фахівців із права, ведення програм або рубрик, які будуть спрямовані на правове виховання суспільства, роз'яснення прав та обов'язків осіб згідно із встановленими нормами права; проведення курсів, лекцій із правознавчого напрямку, що також будуть позитивно впливати на підвищення правової культури суспільства, тощо, оскільки ці дії спрямовані на отримання знань особою, вдосконалення отриманої інформації з урахуванням загальних інтересів суспільства.

Висновки. Отже, правова культура є важливою складовою частиною суспільного життя, оскільки вона відображає результат культурно-правового рівня, якого досягнуло суспільство, особистість, професійні групи загалом і розкриває рівень значення правових цінностей у житті суспільства і відіграє важливу роль в досягненні високого культурно-правового рівня в різних галузях, що регулюють відносини в суспільстві.

Саме правова культура є важливим надбанням, але водночас потребує постійної уваги, покращення та вдосконалення, щоб забезпечити гармонійний розвиток як особи, так і суспільства, захист прав людини, повагу до права, безконфліктне існування різних суб'єктів у суспільстві.

Культура є діяльністю людини, реалізованою в цінностях, традиціях, нормах, соціально-політичних інститутах, збагаченою внутрішніми ціннісними установками особистості, соціальної групи, суспільства загалом [11, с. 9].

Але важливе значення та роль саме у процесі формування правової культури громадянського життя суспільства відіграє самовиховання особи, оскільки в її основу покладено самостійне та своєчасне вивчення, засвоєння й аналізування особою вже закріплених принципів права та різних соціальних норм поведінки та важливих правових аспектів, які виступають і є орієнтиром для вчинення правомірної поведінки різних суб'єктів громадянського життя суспільства.

Самовиховання формує в індивіда повагу до права, потребу неухильного дотримання правових норм шляхом самонавчання, самостійного аналізу правової дійсності й особистої практики [12, с. 59].

Отже, правова культура суспільства – різновид загальної культури, що є системою цінностей, які належать до правової дійсності конкретного суспільства [13, с. 9].

Тому підвищенню й удосконаленню рівня правової культури населення треба приділяти постійну і неухильну увагу, що забезпечить успішну діяльність правової держави та її правової системи, а також сприятиме розвитку гармонійного та культурно-правового суспільства.

Список використаних джерел:

1. Наливайко Т.В. Роль правового виховання в становленні громадянського суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014.
2. Теорія держави і права : навчальний посібник / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін. ; за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 368 с.

3. Коваленко І.П. Формування правової культури майбутніх тележурналістів в умовах становлення ринкових відносин. *Вісник ХДАК*. Вип. 47. 2015.
4. Теорія держави і права : підручник / С.Л. Лисенков, А.М. Колодій, О.Д. Тихомиров, В.С. Ковальський ; за ред. С.Л. Лисенкова. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 448 с.
5. Мальцев Д.О., Швачка В.Ю. Правове виховання як невід’ємна складова правової соціалізації особистості. *Теорія та історія держави і права*. URL: www/irbis-nbuv.gov.ua.
6. Бахновський І.П. Поняття та цінність правової культури суспільства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014.
7. Оніщенко Н.М., Матвієнко О.В., Береза С.В., Томашевська М.О. Європейський правовий вимір гендерно чутливої політики : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. 144 с.
8. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права (з схемами, кросвордами, тестами) : підручник. Київ : Кондор, 2002. 353 с.

УДК 340.114.5

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.3.6>

СЛЮСАР К.С.

ЧАЙЛДФРІ ЯК ВИКЛИК ЕМПІРИЧНОМУ МИСЛЕННЮ

У статті досліджено один із видів «четвертого покоління» прав людини – чайлдфрі, поява якого зумовлена науково-технічним розвитком у галузі кібернетики, біології та медицини. Термін походить зі США, де, починаючи з 1970-х, так називали людей, які закликали до свідомої відмови від народження дитини. Американка Леслі Лафайет стала фундаторкою руху чайлдфрі. На початку 1990-х рр. цей рух мав великий успіх не тільки в Америці, але й у Європі. Рух чайлдфрі розглянуто як нове соціальне явище, що є притаманним і для України. Акцентовано увагу, що західне демократичне суспільство, до якого прагне інтегруватися українське суспільство, надає змогу індивіду робити власний вільний вибір у всіх сферах його життєдіяльності, і тому обрання батьківства або добровільної бездітності не є виключенням із сприйнятих людиною соціальних норм, виходячи з власних установок, потреб, переконань, інтересів, уподобань. Розглянуто проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики та/або пропаганду відмови від народження дітей, руйнування інституту сім’ї, позашлюбних і протиприродних статевих відносин та розпусти)» (реєстр. № 3316-1). Обговорюються межі втручання в права та свободи людини, а також варіанти тлумачення сім’ї в сучасному світі. Розглянуто законні способи відмовитися від народження дітей в Україні – стерилізацію та переривання вагітності. Досліджувався податок на бездітність, що існував з 1942 по 1992 роки в СРСР як «Податок на холостяків, одиноких і малосімейних громадян». Аналізується нерівне становище жінок та чоловіків. Автор досліджує субкультуру чайлдфрі в контексті взаємозв’язку емпіричного мислення та правових норм. На основі проаналізованих матеріалів запропоновано окремі напрями розвитку українського законодавства та ключовий принцип, яким має керуватися держава під час установавання правового регулювання відповідних суспільних відносин. Зроблено висновок, що сучасне суспільство характеризується стрімкими трансформаціями в багатьох сферах, зокрема, і в сімейній. Світові тенденції до руйнування традиційної патріархальної родини, занепад нуклеарної сім’ї призводять до поступового розмивання інституту сім’ї

© СЛЮСАР К.С. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного права та теоретико-правових дисциплін (Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»)